

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

ECONOMIC PROBLEMS OF NATURAL
RESOURCE MANAGEMENT

<https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.09.070>

УДК 33*34:334.630*6[504]

JEL: K32, O13, Q23

Ю.І. ВОЛКОВСЬКА, аспірантка кафедри екологічної економіки та бізнесу
Національний лісотехнічний університет України
вул. Генерала Чупринки, 103, 79057, Львів, Україна
e-mail: volkovska.yuliia@nltu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2594-8864>

І.А. ДУБОВІЧ, канд. геогр. наук, проф.,
завідувач кафедри екологічної економіки та бізнесу
Національний лісотехнічний університет України
вул. Генерала Чупринки, 103, 79057, Львів, Україна
e-mail: iondubovici@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3719-7957>

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІКО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТАЛОГО ВЕДЕННЯ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ В УМОВАХ ЗМІНИ КЛІМАТУ

Проаналізовано актуальні проблеми України щодо прогресуючої деградації, руйнування і знищення лісових екосистем. Визначено основні проблеми економіко-правового регулювання сталого ведення лісового господарства України в умовах зміни клімату. Підкреслено, що збіднення й зникнення лісових екосистем неминуче вплинуть на якість життя і здоров'я населення.

Ключові слова: лісові екосистеми; біорізноманіття лісів; зміни клімату; стале ведення лісового господарства; сталий розвиток; економіко-правове регулювання.

Серед найбільш актуальних проблем України є прогресуюча деградація, руйнування і знищення лісових екосистем. На стійкість лісових екосистем негативно впливають зміни клімату, що призводять до зменшення

Ц и т у в а н н я: Волковська Ю.І., Дубовіч І.А. Особливості економіко-правового регулювання сталого ведення лісового господарства України в умовах зміни клімату. *Економіка України*. 2023. № 9. С. 70—83. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.09.070>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2023. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

біорізноманіття, масового розмноження небезпечних шкідників і хвороб лісу, збільшення тривалості посушливого періоду, зростання пожежної небезпеки в лісах та ін. [1; 2; 3]. В умовах змін клімату підвищується ймовірність виникнення деградації лісових екосистем [4]. При збільшенні температури повітря на 1°C прогнозується переміщення широтних меж кліматичних зон у кордонах України на 160 км [5]. За такої ситуації продуктивність лісових екосистем зменшуватиметься в регіонах з дефіцитом води і збільшуватиметься на тих територіях, де відбудеться зростання кількості опадів [4].

У наш час, унаслідок війни РФ проти України, крім змін клімату мають місце значні руйнування й знищення лісових екосистем через забруднення боєприпасами, пожежі, незаконні рубки лісу тощо. Основними проблемами, які негативно впливають на охорону, використання й відтворення лісових ресурсів в Україні, є: відсутність відповідних економіко-правових механізмів, спрямованих на забезпечення сталого ведення лісового господарства; відсутність можливості реалізації економіко-правових норм відповідно до концепції сталого розвитку лісового господарства на тимчасово окупованій і захопленій російськими військами території України (АР Крим, частини Донецької, Луганської, Херсонської, Запорізької областей), а також на території, де відбуваються активні бойові дії (Донецька, Луганська, Херсонська, Запорізька та інші області) й у регіонах з підвищеним ризиком небезпеки (прикордонні з РФ області — Чернігівська, Сумська, Харківська та ін.), де частими є обстріли російськими військами; відсутність належного економіко-правового стимулювання щодо раціонального лісокористування тощо. Збіднення і знищення біорізноманіття лісів займає особливе місце серед економіко-правових проблем щодо забезпечення сталого ведення лісового господарства і позначається на якості життя, здоров'ї й добробуті населення. Деякі аспекти економіко-правового регулювання щодо використання, охорони і відтворення лісових ресурсів дістали відображення в працях таких вітчизняних учених, як Г. Гулик [6], А. Дейнека [7; 8], І. Синякевич [8], І. Соловій [8; 9], Ю. Туниця [10] та інші, а також зарубіжних — Г. Дейлі [11], Р. Костанза [12] та інші.

У опублікованих наукових працях розглядаються економічні й правові основи щодо регулювання охорони, використання і відтворення лісових ресурсів у мирний період, у сприятливих умовах, коли можна втілювати на практиці розроблені теоретичні й методичні рекомендації науковців. У нинішніх умовах зміни клімату і повномасштабної війни на території України виникла потреба в удосконаленні теоретико-методичних і практичних підходів до економіко-правового регулювання сталого ведення лісового господарства. Унаслідок війни зруйновано і пошкоджено значну частину лісового фонду України, змінилося розуміння практичного забезпечення сталого розвитку і поступового переходу до сталого ведення лісового господарства в країні. Як результат, в Україні

назріло багато економіко-правових проблем щодо охорони і збереження біорізноманіття лісів.

Отже, **мета статті** — визначити основні проблеми економіко-правового регулювання щодо забезпечення сталого ведення лісового господарства в Україні, зокрема, в умовах зміни клімату.

Досліджуючи актуальні проблеми економіко-правового регулювання щодо забезпечення сталого ведення лісового господарства в Україні в сучасних умовах змін клімату, необхідно також вивчити деякі соціально-економічні аспекти як на регіональному, так і на глобальному рівнях, які прямо чи опосередковано впливають на забезпечення сталого ведення лісового господарства кожної країни.

Ліс як елемент географічного ландшафту є одним з найважливіших і найефективніших засобів стабілізації різноманітних природних процесів, вирішальним чинником безпечного існування біорізноманіття, необхідною умовою для життя людини в навколишньому середовищі. Сьогодні значення лісу оцінюється лише за обсягами виробленої деревинної і недеревинної продукції, а інші важливі критерії, такі як оцінювання екологічних (водоохоронних, кліматорегулятивних, ґрунтозахисних та ін.) і соціальних (оздоровчих, рекреаційних, естетичних та ін.) функцій лісу враховують недостатньо. Ліси відіграють особливу, унікальну роль у поглинанні вуглекислого газу і продукуванні атмосферного кисню. Порівняно з іншими відновлюваними природними ресурсами ефективність поглинання лісами CO₂ і продукування атмосферного кисню є дуже високою. Наприклад, 1 га лісу за обсягом поглинання CO₂ еквівалентний 12,1 га морської акваторії або 2,9 га території сільськогосподарських угідь. Загалом на Землі ліси поглинають 43,8 % загальної кількості CO₂, яка вилучається з атмосфери на здійснення процесів фотосинтезу. У фізичних одиницях це становить 138,1 млрд т на рік [13].

Аналізуючи чисельність населення, яке протягом останніх 50—60 років збільшилось у понад два рази — з 3,7 млрд до 8,3 млрд осіб (2023 р.), можна зробити висновок, що таке зростання неминуче спричиняє збільшення обсягів використання лісових ресурсів, зменшення території лісового фонду, розширення площ сільськогосподарських угідь тощо. Така діяльність руйнує і зменшує лісові екосистеми. Зниження біорізноманіття лісів призводить до руйнування і деградації природних лісових ресурсів, втрати цілісності біосфери і, відповідно, до несприятливих умов для життя і здоров'я людини. Усе це може призвести до незворотних наслідків для екосистем і людства в цілому. За останні 50—60 років зникло близько 50 % екваторіальних і тропічних лісів¹. Протягом останніх 10—15 років унаслідок змін клімату, посухи і поривчастих вітрів дедалі частіше виникають лісові пожежі, які знищують значні площі лісів. Наприклад, у 2018 р. в шта-

¹ Проблема втрати біорізноманіття. *Зелена Житомирщина: туризм для довкілля*. 2017. 13 бер. URL: <http://green-tour.org.ua/page/problema-vtrati-bioriznomanittya> (дата звернення: 06.06.2023).

ті Каліфорнія (США) сталося більш як 9500 лісових пожеж, унаслідок чого знищено понад 400 тис. га лісів². У 2019 р. в Сибіру вогонь знищив близько 11 млн га лісу³. За даними бразильського Національного інституту космічних досліджень, з січня по серпень 2019 р. пожежі знищили понад 1,8 млн га лісів Амазонії. Широкомасштабні осередки вогню також зафіксовано в країнах південного тропічного поясу Африки, зокрема в Анголі⁴. В австралійському штаті Вікторія вогонь знищив понад 10,5 тис. га лісу в національному парку Буніп⁵. За чотири місяці 2022 р., від початку широкомасштабної війни РФ проти України, на території України сталося 322 лісові пожежі, з них 40 — великі. У цей період зафіксовано пожежі на загальній площі 5,5 тис. га⁶. Отже, в останні 10—15 років унаслідок антропогенного впливу на ліси у світі втрачено значні їх площі й зруйновано об'єкти цінного генетичного фонду лісових порід.

РУЙНУВАННЯ БІОРІЗНОМАНІТТЯ ЛІСІВ В УКРАЇНІ: ПРИЧИНИ І НАСЛІДКИ

Біорізноманіття лісів є національним багатством кожної держави. Його збереження і невиснажливе використання розглядається як один з економіко-правових пріоритетів у сфері охорони, використання й відтворення природних ресурсів і екологічної безпеки. Ефективні охорона і збереження біорізноманіття лісів є можливими лише в умовах сталого ведення лісового господарства. Поняття «біорізноманіття лісів» з'явилося порівняно недавно, але швидке посилення актуальності проблеми з його збереженням і активне обговорення питань економіко-правового регулювання охорони й збереження біорізноманіття екосистем на міжнародній арені в другій половині ХХ — на початку ХХІ ст. дають підстави визнати його важливість [14].

Це поняття ввійшло в широкий міжнародний обіг з 1972 р., зокрема, після Стокгольмської конференції ООН з навколишнього середовища,

² Лісові пожежі у Каліфорнії: чому виникають і як рятуватись. *BBC News Україна*. 2018. 14 лис. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-46212254> (дата звернення: 06.06.2023).

³ П'ять масштабних лісових пожеж за останнє десятиліття. *News 112.ua*. 2019. 03 лип. URL: <https://ua.112.ua/mnenie/piat-masshtabnykh-lisovykh-pozhezh-ostanoho-desiatylittia-502427.html> (дата звернення: 06.06.2023).

⁴ З початку 2019 року пожежі знищили понад 1,8 млн гектарів лісів Амазонії. *mind*. 2019. 29 сер. URL: <https://mind.ua/news/20201406-u-serpni-cherez-lisovi-pozhezhi-v-atmosferu-potrapilo-ponad-250-tonn-so2> (дата звернення: 06.06.2023).

⁵ Найбільші пожежі в Австралії: «стіна вогню» випалила 10 тис. гектарів лісу. *News today*. 2019. 04 бер. URL: <https://www.segodnya.ua/ua/world/wnews/krupneyshie-pozhary-v-avstralii-stena-ognya-vyzhla-10-tys-gektarov-lesa-1230200.html> (дата звернення: 06.06.2023).

⁶ Загальна площа пожеж у лісах України зростає з початку року у сто разів. *LB.ua*. 2022. 18 трав. URL: https://lb.ua/society/2022/05/18/517240_zagalna_ploshcha_pozhezh_lisah_ukraini.html (дата звернення: 06.06.2023).

коли стало зрозумілим, що однією з актуальних проблем реалізації концепції сталого розвитку є порушення у сфері охорони й збереження біорізноманіття лісів, які спричинені людською діяльністю і загрожують стабільності лісових екосистем. За оцінками науковців, у найближчі 60—70 років на Землі можуть зникнути приблизно 50 % існуючих видів рослин і тварин. Збіднення й зникнення деяких видів рослин і тварин можуть призвести до порушення екологічних систем, екологічного балансу в біосфері, посилення загрози планетарному генетичному фонду [14]. Унаслідок людської діяльності й змін клімату приблизно одному з дев'яти мільйонів видів живих організмів нашої планети загрожує зникнення. Такі дані опубліковано у звіті ООН, підготовленому на основі аналізу 15 тис. наукових і урядових джерел, над якими працювали 145 експертів з 50 країн світу. Цей звіт є першим за останні 20 років, де відображено сучасний стан біорізноманіття екосистем планети⁷.

В Україні руйнування біорізноманіття лісів сьогодні відбувається внаслідок: знищення російськими військами території лісового фонду України через пожежі, забруднення, незаконні рубки тощо; збільшення площі земель для сільського господарства; будівництва міст і промислових об'єктів; спорудження водосховищ, каналів, прокладання автошляхів і залізниць, ліній електропередачі; видобування корисних копалин; хімізації сільського господарства; забруднення навколишнього природного середовища шкідливими речовинами; збільшення викиду парникових газів, що призводить до зміни клімату, відповідно, до висихання значних площ лісів; використання значної кількості техніки під час лісгосподарських робіт тощо.

Сьогодні Україна є малолісистою країною, її лісовий потенціал як основний компонент біосфери не спроможний повною мірою забезпечувати екологічну рівновагу і потреби в деревині. За останні 300—350 років в Україні втрачено понад 2/3 лісів, і сьогодні за лісистістю вона посідає передостаннє місце серед країн Європи: площа лісового фонду становить 10,8 млн га, лісистість території — близько 16 %⁸. Відповідним Законом України передбачено зростання показника лісистості території країни до 16,5 % до 2025 р. і до 17,5 % до 2030 р.⁹

Нині проблеми руйнування біорізноманіття лісів є характерними для багатьох країн світу, в тому числі й для України. З огляду на це, у всіх державах необхідно запровадити ефективні економіко-правові механіз-

⁷ Мільйонам тварин і рослин загрожує вимирання, люди також у небезпеці. Пояснюємо, чому. *TSN News*. 2019. 07 трав. URL: <https://tsn.ua/svit/milyonam-tvarin-i-roslin-zagrozhuye-vimirannya-lyudi-takozh-u-nebezpechi-poyasnyuemo-chomu-1341339.html> (дата звернення: 06.06.2023).

⁸ Проблема втрати біорізноманіття. *Зелена Житомирщина: туризм для довкілля*. 2017. 13 бер. URL: <http://green-tour.org.ua/page/problema-vtrati-bioriznomanittya> (дата звернення: 06.06.2023).

⁹ Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року. Закон України № 2697-VIII від 28.02.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>

ми, спрямовані на забезпечення сталого ведення лісового господарства. Ефективні охорона і збереження біорізноманіття лісів повинні базуватися на науково обґрунтованому економіко-правовому регулюванні, яке має відповідати концепції сталого ведення лісового господарства. Для цього у 1992 р. було ухвалено Конвенцію про охорону біологічного різноманіття (далі — Конвенція)¹⁰. З метою її реалізації в Україні потрібно вжити таких заходів: забезпечити інтеграцію Конвенції у всі сфери життя; провести моніторинг біорізноманіття; спрямовувати практичні заходи, програми, законодавство на боротьбу з причинами втрат біорізноманіття; здійснювати монетизацію екосистемних послуг тощо.

ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО ВЕДЕННЯ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ, ПЕРЕШКОДИ І ШЛЯХИ ЇХ УНИКНЕННЯ

Основними причинами виникнення проблем у лісовому секторі України є недосконалість системи управління і розвитку лісового господарства, відсутність економіко-правових механізмів, які б відповідали концепції сталого ведення лісового господарства. Відсутність системи фінансування лісогосподарської діяльності, особливо в східних і південних регіонах України, зокрема тимчасово окупованих, призвела до припинення робіт із створення захисних лісових насаджень на малопродуктивних і деградованих землях, невжиття попереджувальних протипожежних заходів у лісах, що підвищує ризик виникнення лісових пожеж, осередків шкідників і хвороб лісу, всихання лісів і погіршення екологічної ситуації¹¹. З огляду на це, нині основним напрямом оптимізації економіко-правового регулювання в лісогосподарській сфері, на наш погляд, є поєднання економічних і правових методів забезпечення охорони, використання й відтворення лісових ресурсів.

У 2022 р. був прийнятий відповідний Закон України¹², яким створюються економіко-правові передумови для збереження частини самосійних лісів (площа яких складає 300—500 тис. га) і подальшого управління ними. Таким чином, Україна має можливість виконати зобов'язання Паризької кліматичної угоди¹³. Розроблені економіко-правові механізми

¹⁰ Конвенція про охорону біологічного різноманіття (підписано 05.06.1992). Ратифіковано Законом України № 257/94-ВР від 29.11.1994 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_030#Text

¹¹ Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року. Закон України № 2697-VIII від 28.02.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>

¹² Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо збереження лісів. Закон України № 2321-IX від 20.06.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2321-20#Text>

¹³ Паризька угода (підписано 12.12.2015). Ратифіковано Законом України № 1469-VIII від 14.07.2016 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_l61

сталого ведення лісового господарства в Україні ще не повністю забезпечують реалізацію науково обґрунтованої основи сталого ведення лісового господарства. Це пояснюється тим, що в різних регіонах України, у нинішніх умовах війни, спостерігаються серйозні соціально-економічні й значні пов'язані з екологічною небезпекою відмінності, зокрема, в областях, де безпосередньо ведуться бойові дії (Донецька, Луганська, Харківська, Запорізька, Херсонська та ін.). Саме тому нинішній стан лісів можна охарактеризувати як кризовий.

У відповідному Наказі Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України зазначено оптимальні показники лісистості для кожної області України¹⁴. На території України ліси розміщено нерівномірно — від 3,7 % у Запорізькій до 51,4 % у Закарпатській області. Отже, має бути заліснено до 4 % території степової зони, а також до 8 % території Кримського півострова. За європейськими рекомендаціями, оптимальний показник лісистості в Україні має становити 20 %. Для його досягнення необхідно заліснити понад 2 млн га¹⁵.

Серед науковців і представників громадських організацій виникають різні пропозиції щодо заліснення території України. Значну частину земель запасу степового регіону, які планується заліснити, складають балки й схили вздовж річок, що являють собою фрагменти степових біотопів¹⁶. На думку деяких фахівців, ці об'єкти, які є корінною природою степової зони, повинні стати мережею перспективних природно-заповідних об'єктів й основою екологічної мережі регіону. Натомість саме ці території стають полігоном для заліснення, що є прямим знищенням багатьох зникаючих степових видів тварин і рослин, сприяє остаточному зникненню степів на території України. Відповідно, це порушує вимоги Закону України «Про Червону книгу України»¹⁷ і умови Бернської конвенції¹⁸ (підписана 19 вересня 1979 р., ратифікована Україною 29 жовтня 1996 р.), в яких особлива увага приділяється вразливим видам дикої флори і фауни, яким загрожує зникнення. Також точаться дискусії про те, що заліснення практично не планується на закинутих полях, меліорованих болотах і заплавах суто лісового Поліського регіону. Не пла-

¹⁴ Про затвердження показників регіональних нормативів оптимальної лісистості території і мінімально необхідної захисної лісистості агроландшафтів України. Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України № 494 від 22.07.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1043-21#Text>

¹⁵ Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року. Закон України № 2697-VIII від 28.02.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>

¹⁶ Василюк О. Ні степу, ні лісу. *Українська правда*. 2010. 08 лют. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2010/02/8/39249/> (дата звернення: 06.06.2023).

¹⁷ Про Червону книгу України. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3055-14#Text>

¹⁸ Конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_032#Text

нується також заліснення і на деградованій ріллі, де починаються ерозія ґрунтів, терикони і відвали гірничої промисловості, яких лише на Донеччині налічується понад 23 тис. га.

На нашу думку, в нинішніх умовах змін клімату створення штучних лісових насаджень у степовій зоні України майже неможливе. Слід зазначити, що новостворені ліси в степовій зоні України на 80 % згорають від пожеж уже в перші два-три роки або всихають через нестачу вологи і засоленість ґрунту¹⁹. Отже, нові лісові насадження в степу призведуть до утворення зовсім іншого ландшафту — пустелі, в якій не можна буде відновити ні степу, ні лісу.

У 2010 р. Державним комітетом лісового господарства України (нині — Державне агентство лісових ресурсів України) були схвалені «Концептуальні засади наближеного до природи лісівництва», але реалізуються вони повільно, оскільки в деяких регіонах (на тимчасово окупованій російськими військами території України; на території, де відбуваються активні бойові дії; регіони з підвищеним ризиком — прикордонні з РФ області та ін.) взагалі неможливо здійснювати лісогосподарську діяльність. Це означає, що на значній території України унеможливлено застосування екологічних, економічних і правових інструментів, які б відповідали сучасним вимогам і забезпечували стале ведення лісового господарства.

Кабінет Міністрів України 16 вересня 2009 р. затвердив державну програму «Ліси України на 2010—2015 роки», згідно з якою в Україні мало бути висаджено 430 тис. га нових лісів²⁰. Україна також приєдналася до Декларації про збереження та відновлення лісів²¹, у рамках якої і на виконання вимог Паризької кліматичної угоди²² поставила собі за мету збільшити частку заліснених територій. Для виконання програми Президента України щодо заліснення був започаткований проект «Зелена країна», який передбачає висадження 1 млрд нових дерев. З огляду на запроваджені заходи, очікується, що через 10 років площа лісів в Україні зросте на 1 млн га.

Отже, Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо збереження лісів»²³ забезпечує необхідність внесення

¹⁹ Василюк О. Ні степу, ні лісу. *Українська правда*. 2010. 08 лют. URL: <https://lifepravda.com.ua/columns/2010/02/8/39249/> (дата звернення: 06.06.2023).

²⁰ Там само.

²¹ Україна приєдналася до Декларації про збереження та відновлення лісів. *Державне агентство лісових ресурсів України*. 2021. 04 лис. URL: <https://forest.gov.ua/news/ukrayina-priyednalasya-do-deklaraciyi-pro-zberezhennya-ta-vidnovlennya-lisiv> (дата звернення: 06.06.2023).

²² Паризька угода (підписано 12.12.2015). Ратифіковано Законом України № 1469-VIII від 14.07.2016. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_161

²³ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо збереження лісів. Закон України № 2321-IX від 20.06.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2321-IX#Text>

змін до деяких законодавчих актів України, метою яких є: збереження самосійних лісів; запровадження нових фінансових механізмів для консервації земель і лісорозведення; ускладнення розорювання пасовищ і сіножатей тощо. Внесено пропозиції, що ст. 1 Лісового кодексу України треба доповнити двома новими частинами такого змісту: «Стійкі до кліматичних змін ліси — ліси з неінвазійних видів дерев, структура яких має високу стійкість та здатна адаптуватися до загроз змін клімату, підтримуючи водоохоронні, захисні та інші функції. Інвазійні види дерев — інтродуковані в Україні види дерев із значною здатністю до неконтрольованого поширення, які розповсюджуються природним шляхом або за допомогою людини і становлять значну загрозу для флори та фауни». У зв'язку з цим пропонується таке доповнення: «Самозалісена ділянка — це земельна ділянка будь-якої категорії земель (крім земель лісгосподарського призначення, природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення) площею понад 0,5 гектара, вкрита частково чи повністю лісовою рослинністю, залісення якої відбулося природним шляхом. Інші лісовкриті землі — земельні ділянки, вкриті лісовою рослинністю, заростями багаторічних дерев'янистих кущових рослин, у тому числі самозалісені, та не надані для ведення лісового господарства»²⁴.

У Земельному кодексі України ч. III ст. 56, а також у Лісовому кодексі України ч. II ст. 12 запропоновано викласти в такій редакції: «Громадяни та юридичні особи у встановленому законом порядку можуть набувати у власність для лісорозведення земельні ділянки, а також можуть мати у власності ліси, створені шляхом лісорозведення на набутих у власність у встановленому законом порядку земельних ділянках, а також самозалісені ділянки на набутих у власність у встановленому законом порядку земельних ділянках». Ст. 57 Земельного кодексу України передбачено доповнити новою частиною такого змісту: «Фізичні та юридичні особи мають право на віднесення до земель лісгосподарського призначення земельних ділянок (у тому числі самозалісених), що перебувають у їх власності і належать до усіх категорій земель (крім земель природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення), а також на ведення на них лісового господарства»²⁵.

У ст. 99 Лісового кодексу України передбачено «економічне стимулювання заходів з відтворення лісів», зокрема, шляхом компенсації витрат власникам лісів і лісокористувачам для відтворення лісів та лісовпорядкування; викупу земельних ділянок приватної форми власності для забезпечення сталого лісового господарства та ін. Компенсація витрат здійснюється за рахунок коштів державного і місцевих бюджетів²⁶.

²⁴ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо збереження лісів. Закон України № 2321-IX від 20.06.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2321-IX#Text>

²⁵ Там само

²⁶ Там само.

Отже, внесені зміни до деяких законодавчих актів України щодо охорони, відтворення і збереження лісів свідчать про те, що в економіко-правовому аспекті Україна відповідально підходить до підписаних міжнародних договорів — до їх виконання і розуміння необхідності забезпечення сталого ведення лісового господарства відповідно до стандартів Європейського Союзу. Оскільки пріоритетом державної політики України є європейська інтеграція, а вимогами ЄС у сфері лісового господарства до країн, які прагнуть приєднатись, є реалізація концепції сталого розвитку, то сьогодні необхідно розробити такі економіко-правові заходи щодо охорони, використання і відтворення лісових ресурсів, які забезпечуватимуть позитивні зрушення в євроінтеграційному процесі лісового розвитку в Україні. Нині це є особливо актуальним з огляду на підписану Угоду про асоціацію між Україною та ЄС, а також угоди, що наближають вступ України до Євросоюзу²⁷.

Під егідою ООН підписано багато міжнародних угод щодо охорони і збереження біорізноманіття екосистем, у тому числі лісових. Але, як говорить практичний досвід, підписані міжнародні документи в цій сфері реалізуються недостатньо, особливо в країнах, де ведуться бойові дії. Сьогодні відсутні належні економіко-правові інструменти практичної реалізації підписаних міжнародних договорів на національному рівні, що робить їх неефективними через низький рівень імплементації. У цьому зв'язку потрібні кардинальні концептуальні зміни, які ґрунтуватимуться на міжнародному і національному законодавствах, принципах відповідного контролю і моніторингу імплементації міжнародно-правових зобов'язань.

ВИСНОВКИ

У євроінтеграційному процесі України економіко-правове регулювання, яке має забезпечити стале ведення лісового господарства в умовах змін клімату, повинно відповідати принципам і стандартам ЄС. Охорону, збереження й відновлення біорізноманіття лісів потрібно вважати необхідними умовами сталого ведення лісового господарства в Україні, покращення якості життя і підвищення добробуту населення. Нині економіко-правове регулювання щодо охорони, збереження і відновлення біорізноманіття лісів стає одним з найбільш актуальних питань, особливо в умовах змін клімату. В даному контексті державну політику України слід спрямовувати на ефективне економіко-правове регулювання збереження біорізноманіття лісів, підтримання тенденції до змін національного законодавства і реалізації міжнародно-правових угод щодо забезпечення сталого ведення лісового господарства в Україні. Для належної охорони, збереження й

²⁷ Україна та ЄС уклали 5 угод, що наближають вступ до Євросоюзу. *Слово і Діло*. 2022. 05 вер. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/09/05/novyna/polityka/ukrayina-ta-yes-uklaly-5-uhod-nablyzhayut-vstup-yevrosoyuzu-detali> (дата звернення: 06.06.2023).

відновлення біорізноманіття лісів в умовах змін клімату потрібно запровадити ефективний механізм контролю і моніторингу їх виконання на національному рівні. Для забезпечення комплексного підходу до охорони, збереження і відновлення біорізноманіття лісів в Україні, впровадження на національному рівні концепції сталого розвитку в лісовому господарстві необхідно розробити і прийняти закон «Про охорону, збереження та відновлення біорізноманіття лісових екосистем», на основі якого реалізовуватимуться концептуальні засади сталого ведення лісового господарства. Оскільки руйнування біорізноманіття лісових екосистем відбувається внаслідок людської діяльності, то в даному законі варто відобразити положення, які б забезпечили економіко-правові механізми впровадження схем оплати за послуги лісових екосистем.

Сьогодні, в умовах війни РФ проти України, відсутні можливості забезпечення сталого ведення лісового господарства на тимчасово окупованих російськими військами територіях, а також у районах проведення активних бойових дій і в регіонах з підвищеним ризиком небезпеки, де російські війська здійснюють часті обстріли. З огляду на загрозливу ситуацію в лісовому господарстві України, слід здійснити рішучий перехід від переважно адміністративних до економіко-правових методів сталого ведення лісового господарства. Необхідною умовою для отримання позитивного результату в лісовому господарстві є застосування інтегрованих екологічних, економічних і правових інструментів. Головною метою впровадження такого інструментарію є досягнення сталого управління лісовим господарством і еколого-економічної узгодженості між інтересами держави і лісокористувачів.

Необхідність вирішення сучасних проблем щодо охорони й збереження біорізноманіття лісів і сталого ведення лісового господарства вимагає ефективного економіко-правового регулювання, спроможного забезпечити належне функціонування еколого-економічної системи, спрямованої на ефективну охорону, використання й відтворення лісових ресурсів. Але, як свідчить практика, у кожній державі реалізація економіко-правового дослідження і відповідного регулювання в лісовому секторі має свою специфіку, зумовлену умовами безпеки, рівнем економічного розвитку, особливостями культури і багатьма іншими чинниками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Jactel H., Petit J., Desprez-Loustau M.I. et al. Drought effect on damage by forest insects and pathogens: A meta-analysis. *Global Change Biology*. 2012. No. 18 (1). P. 267—276. URL: <http://sylvain-delzon.com/wp-content/uploads/2013/02/Jactel-et-al-GCB-2011.pdf>
2. Яворовський П.П. Вплив змін клімату на лісові екосистеми. *Лісове і садово-паркове господарство*. 2015. № 6. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/licgos_2015_6_14
3. Швиденко А., Лакида П., Щепаченко Д. та ін. Вуглець, клімат та землеуправління в Україні: лісовий сектор. Моногр. Національний університет ресурсів і природокористування. Корсунь-Шевченківський, ФОП Гавришенко В.М.,

2014. 283 с. URL: https://www.researchgate.net/profile/Dmitry-Schepaschenko/publication/262376344_Vuglec_klimat_ta_zemleupravlinna_v_Ukraini_lisovij_sektor_Carbon_climate_and_land-use_in_Ukraine_Forest_sector/links/5429abad0cf27e39fa8e6623/Vuglec-klimat-ta-zemleupravlinna-v-Ukraini-lisovij-sektor-Carbon-climate-and-land-use-in-Ukraine-Forest-sector.pdf
4. Gebler A., Keitel C., Kreuzwieser J. et al. Potential risks for European beech (*Fagus sylvatica* L.) in a changing climate (Review). *Trees Structure and Function*. 2007. No. 21 (1). P. 1—11. <https://doi.org/10.1007/s00468-006-0107-x>
  5. Дідух Я.П. Екологічні аспекти глобальних змін клімату: причини, наслідки, дії. *Вісник НАН України*. 2009. № 2. С. 34—44.
  6. Гулик Г.С. Синергетика інтегрального застосування економіко-правових інструментів формування системи сталого лісокористування. Автореф. дис. ... канд. екон. наук. Львів, РВВ НЛТУ України, 2013. 23 с.
  7. Дейнека А.М. Лісове господарство: еколого-економічні засади розвитку. Моногр. Київ, Знання, 2009. 350 с.
  8. Синякевич І.М., Соловій І.П., Врублевська О.В. та ін. Лісова політика: теорія і практика. Моногр. Львів, Вид-во ЛА «Піраміда», 2008. 612 с.
  9. Соловій І.П. Політика сталого розвитку лісового сектора економіки: парадигма та інструменти. Моногр. Нац. лісотехн. ун-т України. Львів, РВВ НЛТУ України : Ліга-Прес, 2010. 368 с.
  10. Туниця Ю.Ю. Екоекономіка і ринок: подолання суперечностей. Моногр. Київ, Знання, 2006. 314 с.
  11. Дейлі Г. Поза зростанням. Економічна теорія сталого розвитку. Пер. з англ. Київ, Інтелсфера, 2002. 312 с.
  12. Costanza R., Cumberland J.H., Daly H. et al. An Introduction to Ecological Economics (2nd ed.). CRC Press, 2014. 356 p. <https://doi.org/10.1201/b17829>
  13. Дубовіч І.А., Василюшин Х.Р. Економіка і менеджмент природних ресурсів. Конспект лекцій. Львів, РВВ НЛТУ України, 2018. 192 с.
  14. Дубовіч І.А., Василюшин Х.Р., Фомічева Т.Є., Волковська Ю.І. Економіко-правове регулювання охорони та збереження біорізноманіття екосистем: теорія і практика. *Наукові праці Лісівничої академії наук України*. 2019. Вип. 19. С. 178—186. URL: <http://fasu.nltu.edu.ua/index.php/nplanu/article/view/309>

Надійшла 05.06.2023

Прорецензована 16.06.2023

Доопрацьована 13.07.2023

Підписана до друку 02.08.2023

REFERENCES

1. Jactel H., Petit J., Desprez-Loustau M.I. et al. Drought effect on damage by forest insects and pathogens: A meta-analysis. *Global Change Biology*, 2012, No. 18 (1), pp. 267-276. URL: <http://sylvain-delzon.com/wp-content/uploads/2013/02/Jactel-et-al-GCB-2011.pdf>
2. Yavorovskiy P.P. Impact of climate change on forest ecosystems. *Forestry and landscape gardening*, 2015, No. 6. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/licgoc_2015_6_14 [in Ukrainian].
3. Shvidenko A., Lakyda P., Schepaschenko D. et al. Carbon, climate, and land-use in Ukraine: Forest sector. Korsun-Shevchenkivskiy, 2014. URL: <https://www.researchgate.net>

- net/profile/Dmitry-Schepaschenko/publication/262376344_Vuglec_klimat_ta_zemleupravlinna_v_Ukraini_lisovij_sektor_Carbon_climate_and_land-use_in_Ukraine_Forest_sector/links/5429abad0cf27e39fa8e6623/Vuglec-klimat-ta-zemleupravlinna-v-Ukraini-lisovij-sektor-Carbon-climate-and-land-use-in-Ukraine-Forest-sector.pdf [in Ukrainian].
4. Gebler A., Keitel C., Kreuzwieser J. et al. Potential risks for European beech (*Fagus sylvatica* L.) in a changing climate (Review). *Trees Structure and Function*, 2007, No. 21 (1), pp. 1-11. <https://doi.org/10.1007/s00468-006-0107-x>
  5. Didukh Y. Ecological aspects of the global climate changes: reasons, consequences and actions. *Visn. Nac. Acad. Nauk Ukr.*, 2009, No. 2, pp. 34-44 [in Ukrainian].
  6. Hulyk H.S. Synergy of the integrated application of economic and legal tools for the formation of sustainable forest use system. PhD Thesis (Econ.). Lviv, 2013 [in Ukrainian].
  7. Deyneka A.M. Forestry: ecological and economic principles of development. Kyiv, 2009 [in Ukrainian].
  8. Synyakevych I.M., Soloviy I.P., Vrublevska O.V. et al. Forest policy: theory and practice. Lviv, 2008 [in Ukrainian].
  9. Soloviy I.P. The policy for sustainable development of the forest sector of the economy: paradigm and tools. Lviv, 2010 [in Ukrainian].
  10. Tunytsya Yu.Yu. Eco-economy and the market: overcoming contradictions. Kyiv, 2006 [in Ukrainian].
  11. Daly H.E. Beyond Growth: The Economics of Sustainable Development. Kyiv, 2002 [in Ukrainian].
  12. Costanza R., Cumberland J.H., Daly H. et al. An Introduction to Ecological Economics (2nd ed.). CRC Press, 2014. <https://doi.org/10.1201/b17829>
  13. Dubovich I.A., Vasylyshyn Kh.R. Economics and natural resource management. Lviv, 2018 [in Ukrainian].
  14. Dubovich I., Vasylyshyn Kh., Fomicheva T., Volkovska Yu. Economic and legal regulation of ecosystem biodiversity protection and conservation: theory and practice. *Proceedings of the Forestry Academy of Sciences of Ukraine*, 2019, Vol. 19, pp. 178-186. URL: <http://fasu.nltu.edu.ua/index.php/nplanu/article/view/309> [in Ukrainian].

Received on June 05, 2023

Reviewed on June 16, 2023

Revised on July 13, 2023

Signed for printing on August 2, 2023

Yuliia Volkovska, PhD Student of the Department
of Ecological Economics and Business
Ukrainian National Forestry University
103, Henerala Chupryny St., Lviv, 79057, Ukraine
Ion Dubovich, PhD (Geography), Prof.,
Head of the Department of Ecological Economics and Business
Ukrainian National Forestry University
103, Henerala Chupryny St., Lviv, 79057, Ukraine

FEATURES OF ECONOMIC AND LEGAL REGULATION
OF SUSTAINABLE FOREST MANAGEMENT
IN UKRAINE IN A CHANGING CLIMATE

Global problems associated with the reduction of forest biodiversity, which lead to the destruction and depletion of natural forest resources, are considered. It is proven that the degradation and loss of forest ecosystems will inevitably lead to a negative impact on the quality of life and health of the population. The main gaps in economic and legal regulation, which impede sustainable forest management in Ukraine in a changing climate, are identified. It is emphasized that the main reason for their occurrence in forest sector is the imperfection of management system and sustainable development strategy in forestry.

Forest cover indicators in Ukraine are considered in accordance with the national environmental policy. It is substantiated that today Ukraine experiences a forest shortage and, accordingly, the inability to ensure ecological balance and meet needs for wood. Due to the ongoing Russian Federation's war against Ukraine, it is impossible to ensure sustainable forest management in the territory temporarily occupied by Russian troops, as well as in regions with an increased risk of danger, which are subjected to constant shelling. It is confirmed that the problems of impoverishment and destruction of forest ecosystems affect the quality of life, health and well-being of the population, therefore, they occupy a special place among modern economic and legal issues. In the context of European integration, Ukraine must ensure sustainable forest management in accordance with the European Union principles and standards. Recommendations are made to ensure an integrated economic and legal approach to the protection, preservation and restoration of forest biodiversity, as well as sustainable forest management in Ukraine.

Keywords: *forest ecosystems; forest biodiversity; climate change; sustainable forest management; sustainable development; economic and legal regulation.*